

Тихопілля

Наш край в XVI-XVII ст. являв собою Дике поле. Через увесь край проходив Муравський шлях з відгалуженням Ізюмська сакма¹, по якому часто проходили кримські татари, ідучи на Слобожанщину та Російську державу по ясир².

Територія басейну річки Сіверського Дінця стала заселятися у XVII ст.. в час Національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького. Козаки та збігли селяни з Правобережної України селились на кордоні з Російською державою. Російський уряд, зацікавлений в зміцненні своїх кордонів, охоче приймав переселенців і надавав їм пільги та допомогу.

В II половині XVIII ст.. до 1775 року наш край був місцем розташування Запорізького кінного заводу. Зберігся опис цього кінного заводу:

«Тут колись, при річці Бритай, був один з головних кінних заводів запорізького Коша й найкращі степові пасовиська для всякої худоби, що належали Кошу. Тут відважні козаки бротади лошаків і молодих жеребців, гарцювали на них і привчали всіх прийомам хвацького наїзництва. А тому місцевість ця у давнину кипіла життям, багаті і розкішні бритайські степи усіяні були зимівниками й землянками. Бритайські жеребці – степняки становили окрасу запорізького краю й були найкращими від Коша дарунком для Глухова і Батурина, для Москви і Петербургу».

Очевидно, з того часу збереглися ставки в Тихопільському степу, в селі Нова Мечебилівка, в кінці Ягорівського степу, де ще недавно росли верби, вік яких сягав 200-річного віку. Біля хутору Лиман та Жовтневого, розташовувались штучні водойми, лимани, в яких все літо зберігалася весняна вода. Ймовірно, все це були водопої для коней.

Спираючись на історичні джерела «*Списки населенных мест российской империи....*» та топографічні карти **можна стверджувати що: Тихопілля з такою назвою існувало вже в кінці 18 століття.**

В 1775 році Катерина II наказала зруйнувати Запорізьку Січ і землі Запорізького Коша були роздані поміщикам.

---

¹ Шлях

² Полоненні для продажу в рабство.

Инструкція азовскаго губернатора Василя Черткова относительно раздѣла б. запорожскихъ земель.

Отъ генералъ порутчика азовскаго губернатора и кавалѣра азовской губернской канцелярїи предложеніе.

Ордеромъ его свѣтлости, господина генералъ-аншефа, сенатора, государственной военной коллегїи вице-президента, трехъ губерній государева намѣстника, всѣхъ россійскихъ и разныхъ орденовъ кавалѣра, князя Григорїя Александровича Потемкина, отъ 26 декабря прошлаго 1777 года, подъ № 2764, предписано, для удобнѣйшаго и скорѣйшаго въ пустыхъ мѣстахъ заведенїя селенїй, назначенныя владѣльцамъ въ отводъ казенныя земли, утверждать за ними, на основанїи положенїя о семь въ штатахъ, вѣчно, однако-же, отводить каждому не менѣе тысячи пяти сотъ и не болѣе двѣнадцати тысячъ десятинъ, со льготою для заселенїя десяти лѣтъ, а въ представленномъ планѣ о сей губерніи, о раздѣленїи земли подъ селенїе, обѣ утвержденїи оной въ вѣч-

Частина плану генерального межування Катеринославської губернії Павлоградського повіту 1790.

Сц. — селце. Поміщицький двір з господарськими забудовами

У 80-х рр. XVIII ст. коли ситуація в регіоні стала менш напруженою тут оселились поміщики Єгоров, Собакарёв, Янович заснувавши селця Ягорівка (Красне), Тихопілля (Собакарёве, Михайлівка), Смирне (Благодатне, Яновичівка³). Поміщики захоплювали місцевих жителів, які вже тут жили, завозили з Росії: Лаптевих, Жукових, Ханіньових. Поміщиком було куплено кілька сімей: Устименки, Коломак, Гребенюки, Марченки. Корінні жителі

³ Ця назва в історичних джерелах не згадується. (Вживається лише серед населення. Назва походить від прізвища засновника хутору Яновича.

Яновичівки Кушtimi, Копи, Долі, Терновець⁴. Спочатку селянам надавались деякі пільги, а потім відбулось їх остаточне закріпачення. В 1783 році царським указом заборонявся вільний перехід селян Лівобережної і Слобідської України з одного місця на інше, закріплював кожного за тим станом, до якого він належав.

А остаточне закріпачення проведене царем Павлом I.

«... дабы однажды навсегда 1796 году водворить в вышеупомянутых местах по сей части порядок и утвердить у вечную собственность каждого владельца, за блага признали Мы постановить:

- чтобы в губерниях: Екатеринославской, Вознесенской, Кавказкой и области Таврической каждый из поселян остался в том месте и звании, как он по нынешней ревизии написан будет».

Тим поміщикам, які отримували збіглих селян пропонувалось або негайно повернути їх, або виплатити по 50 карбованців. «За всякого мужского пола душу».

Панщина спочатку 1795 році встановлювалась 3 дні на тиждень, потім вона дійшла до п'яти днів.

Поміщик мав повне право над селянином: заставляти працювати на себе, покарати, продати, і т. д.. Кріпак Яновички Куштим Ягор був пастухом овець. Якось він украв два панських індика. За це він був жорстоко побитий різками. Тоді він помстився тим, хто його побив. Розлючена Яновичка обміняла Куштим Єгора, його дружину і трьох дітей в Крим за двох породистих собак.

№	НАЗВАНІЕ НАСЕЛЕННЫХ МѢСТЪ.	ПОЛОЖЕНІЕ.	РАЗСТОЯНІЕ ВЪ ВЕРСТАХЪ.		ЧИСЛО ДВОРОВЪ.	ЧИСЛО ЖИТЕЛЕЙ.		Церкви и молитвенныя зданія; учебныя и благотворительныя заведенія; почтовые станціи; ярмарки, базары, пристани; фабрики и заводы и т. п.
			Отъ уѣздн. города.	Отъ станов. кварт.		м. п.	ж. п.	
2078	Благодатный, с.т. вл.	при рч. Бритаѣ.	90	100	9	54	55	
2079	Тихонолье (Новомарьинское, Собакарска), д. вл.	при рч. Бритаѣ.	91	101	15	93	114	
2080	Егоровка (Красная, Сукопкина), д. вл.	при рч. Бритаѣ.	95	105	20	83	84	

Табл. Зі списку населених місць від 1859 року.

Хуторъ — небольшое поселение, владельческое, клзненное или колоніальное, имѣющее свое отдѣльное хозяйство. Хуторомъ также называется иногда и большое селеніе, съ исключительно малороссійскимъ населеніемъ.

вл. — владельческий (ая, ос).

д. — деревня. *Деревня* — крестьянское поселеніе безъ церкви.

⁴ Панський слуга.

В 1861 було проведено звільнення селян від кріпосної залежності. Як же була проведена реформа на нашій території?

Ягорівські селяни очевидно жили краще і вийшли на волю шляхом договору з поміщиком Ігорем Васильовичем Долговим. Селяни одержали кожен садибу по 12 сотих і наділ польової землі по 4 десятини⁵. За садибу платили до 30 карбованців, а за польовий наділ 150 карбованців.

Цих грошей селяни не мали, то вони платили готівкою поміщикові за садибу і двадцять відсотків викупної суми за наділ, цебто 30 карбованців. Решту 120 карбованців видавала поміщикові держава, а селяни повинні були кожного року платити державі 6 % викупної суми протягом 49 років і 6 місяців. Все це протягом 49 років і 6 місяців складало суму, що майже в три рази перевищувала позику.

Схоже вийшли на волю і селяни Благодатного. Інше положення склалось в Собакаревій. Селяни тут очевидно були бідніші і не могли виплатити викупні платежі. Тому поміщик сам «відпустив» селян на волю, не по договору, а по актах з половинним наділом – по дві десятини. Викуп в Собакаревій дорівнював 94 карбованця 33 копійки. Готівкою селяни вносили по 25% - по 27 крб⁶. 08 коп., а решту 67 крб. 25 коп. виплачувала поміщикові держава, за що селяни виплачували протягом 49 років і 6 місяців 6% щорічно.

В цілому реформа мала таку картину:

	Ягорівка	Тихопілля	Благодатне
Всього було землі в поміщиків	1652	Не менше 1500	Не менше 1500
Розмір селянського наділу (десятин)	4	2	4
Кількість наділів	55	45	48
Дано всього землі селянам	225	90	192
Лишилось землі в поміщика	1432	1410	1302
% селянської землі до поміщицької	13	6	12
Оброк, по якому вираховувався викуп крб..	9	5,66	9
Викупна сума	150	94,33	150
Вартість (десятин землі %, що сплачено поміщикові) готівка	37,77 20%	47,16 25	37,77 20
Одержав поміщик готівкою за наділ	30 крб.	27,08	30,00
Держава видала поміщику за наділ (селянський борг)	120крб	67,25	120
Всього одержав поміщик готівкою	1650	1217 ⁶⁰	1140
Всього видала держава поміщику	6600	3026 ²⁵	576
Всього одержав поміщик	8250	4244 ⁸⁵	7200

⁵ **Десятина** —Розмір десятини не був сталим. Спершу десятиною вважався квадрат землі, сторона якого дорівнювала 50 **сажнів**, тобто 0,1 кв. **версти** (звідси й назва). Межевою інструкцією царського уряду 1753 р. визначено розмір десятини у 2400 кв. сажнів, що становило 10 925 м², тобто 1,0925 **га**.

⁶ У 1897 році в Росії був введений золотий стандарт, і основною грошовою одиницею став золотий **рубль**, еквівалентний 0,774235 гр. золота. (до цього року 18 гр. срібла)

Крім того поміщики одержали значні суми готівкою за садибні землі.

Як видно з діаграми поміщики одержували землю безкоштовно в кінці XIX сторіччя, а в 1861 році взяли з селян за землю і за волю величезний викуп.

А селяни на 49 рік попали в державну кабалу і змушені були знову звертатись до поміщиків за землею. Поміщики користуючись малоземеллям селян експлуатували їх, як і раніше.

Уривок з спец. карти Європейської Росії розпочато від жовтня 1865 року.

З розвитком капіталізму, поміщики, які жили по старому, розорились і їх землі купували інші. Землі Яновички були продані поміщику Шпонці. 295 десятин та заможним селянам Ляху і Третяку. Поміщицькі землі в Ягорівці та

Карта заселених місць Павлоградського повіту станом на 1911 рік (частина)

Надѣльныя сельскія общества.																	
№ № по справк.	№№ по участку земель.	Наименованіе обществъ, какъ сельскихъ по картѣ и названіи владельцев.	Урожайъ крестьянъ.	Дворовъ (хозяйствъ) въ 1908 г. (въ сельскихъ общинахъ, въ имѣніяхъ, въ казенныхъ, въ военныхъ, въ монастырскихъ).	Количество жителей по переписи въ 1908 г. (по селѣ, Губ. Землеустр. Комиссіи).			На сколько дворовъ (въ сельскихъ общинахъ) одна дѣтя школа.	Площадь земель по общинѣ.	Налоговъ по владѣніи земельными участками до сельскихъ общинъ.				Тарифы за отдѣльные работы по землѣ 1908 г. по селѣ Губ. Землеустр. Комиссіи на 1 января 1911 года.			
					муж.	жен.	всѣхъ.			Средне-статистическое обмѣрочное 1905 года.		Классныя налоги на 1 января 1911 г.					
										Земельный.	Путевой.	Земельный.	Путевой.				
8	538	Егорова	6 п.	53	171	360	331	50	4	320.0	—	293.00	384.00	320.0	—	цѣп. на	плат. на
9	540	Тихомировъ (Ново-Марьянск.)	6 п.	30	315	185	400	48	2	86.00	2.32	99.00	378.00	96.0	—	99.0	378.00
10	545	Богачевская	6 п.	34	123	71	194	34	4	143.77	2.75	145.75	—	126.0	—	—	—

Дані за 1908 - 1911 роки

Сільськогосподарським інвентарем була соха, дерев'яна борона, коса та серп, ціп та коток. Урожаї були дуже низькими, зазвичай сам – 3 або сам – 4 (посів з урожаєм в 3ц. або 4 ц.)

	В пудах		В центнерах	
	Середня	Коливання	Середня	Коливання
Озима пшениця	34	24-50	5,6	4-8,5
Яра пшениця	46	30-75	7,6	5-12,5
Овес	33	20-52	5,5	3,3-8,5
Ячмінь	52	30-100	8,6	5-17,6
Просо	45	20-90	7,5	3,3-15
Льон	15	0-30	2,5	0-5

Статистичні данні за 1902 рік по селі Ст.. Мечбиловій:
«Матеріали по землевладенню и земледелию»

Більш заможні селяни брали в поміщика землю в оренду по 15 – 17 крб. за цілину і 10 – 12 крб. за запущені землі. А біднота ішла в економію на поденну роботу по 15 – 20 коп. за день. Наймались селяни в економію і на довший період часу.

За роботу в економії з березня по жовтень (до Покрови) платили чоловікам 60 – 70 крб. (в місяць 9 – 10 крб.), а за найважчі роботи до 80 крб за сезон. Жінкам платили по 50 – 55 крб. за сезон (6 – 7 крб.. на місяць).

В селян не було випасу. За випас корови на панських луках треба було 2 десятини посіву скосити, пов'язати і відвести до панської молотарні, або 2 десятини зорати і 3700 десятин поміщик обробляв найманою силою не більш 500 десятин. В нього була молотарка з паровиком, він наймав на молотьбу чоловіків (40 осіб). Решту землі - цілину здавав в оренду на випас купцям Товкачу (з Харкова), Мардакову (з Москви), Клоакіну, які тут випасали худобу, а потім вивозили її на ринок. В Ягорівці біля річки була панська садиба: гарний будинок, парк, сад, понад річкою були великі верби. Економія знаходилась біля Благодатного.

На початку 90-х років XIX ст.. школи на нашій території не було, все населення було неписьменним. Хто міг, наймав «конторщика» Шагайла з економії навчати своїх дітей. Згодом земство направило вчителя, навчання проводились в селянській хаті. В 1897 році земство побудувало приміщення

школи. Ліс для школи возили з Петрівського та Протопопівки. Селянин Скрипка Григорій котрий возив ліс підводою, перекинувшись загинув під колодами.

Кочерга Макар (довгожитель – прожив до 96 років) 1887 року народження був один з найперших учнів новобудови. В цей час йому було 10 років.

